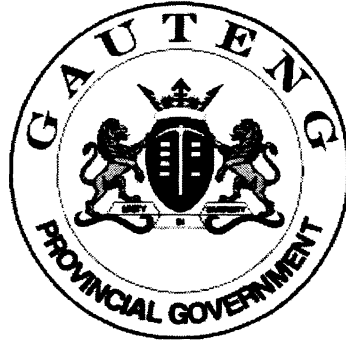

GAUTENG DEPARTMENT OF EDUCATION
GAUTENGSE DEPARTEMENT VAN ONDERWYS

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATION
SENIORSERTIFIKAAT-EKSAMEN

OCTOBER / NOVEMBER
OKTOBER / NOVEMBER

2006

XITSONGA XA RIRIMI RO
SUNGULA
NHLAWULO WA LE HENHLA

(Papila ra Vunharhu)

HG

115-1/3

XITSONGO FIRST/PRIMARY LANG HG: Paper 3

X25

COPYRIGHT RESERVED / APPROVED BY UMALUSI
KOPIEREG VOORBEHOU / GOEDGEKEUR DEUR UMALUSI

7 pages / bladsye

NDZAWULO YA DYONDZO YA LE GAUTENG
XITIFIKHEYITI XA XIKAMBELO XA LE HENHLA

XITSONGA XA RIRIMI RO SUNGULA
NHLAWULO WA LE HENHLA
(Papila ra Vunharhu)

NKARHI: 2½ wa tiawara
TIMAKISI: 120

SWITSUNDZUXO:

- Phepha leri ri ni swiyenge swinharhu: **A, B** na **C**.
- U nga cinci tinomoro leti tirhisiweke ka phepha leri.
- Hlaya swileriso leswi landzelaka xivutiso xin'wana na xin'wana hi vuxiyaxiya.
- Hlamula xivutiso xin'wana na xin'wana eka pheji yintshwa, u tlhela u ba layini emakumu ka xivutiso xin'wana na xin'wana.

XIYENGE XA A

XITSALWANA

XIVUTISO XA 1

XIYA-XIYA LESWI:

- Eka xiyenge lexi, u nyikiwile tinhloko-mhaka ta mune ta switsalwana. Eka ya vuntlhanu, wena n'wini u tiendlela nhloko-mhaka, kasi nhloko-mhaka ya vutsevu i ya xifaniso leyi eka yona wena n'wini u nyikaka nhloko-mhaka ya kona.
- Tsala xitsalwana XIN'WE lexi tataka kwalomu ka tipheji timbirhi kumbe xa kwalomu ka marito ya 450 – 550 hi YIN'WE ya tinhloko-mhaka leti u nyikiweke tona.

TINHLOKO-MHAKA:

- 1.1 Loko ndzo tlhela ndzi va n'wana nakambe.
- 1.2 Mavabyi.
- 1.3 Ntlangu wo tsakisa lowu ndzi nga wu vona.
- 1.4 Tsala xitsalwana lexi nga ta helela hi marito lama: ..... a ndzo lorha.

- 1.5 Tihlawulele nhloko-mhaka yin'wana ya wena n'wini handle ka leti ta mune leti nga laha henhla, u tlhela u yi thya nhloko-mhaka ivi u tsala xitsalwana.
- 1.6 Xiya-xiya xifaniso lexi landzelaka hi vukheta na vutlhari, ivi u xi thya nhloko-mhaka ya wena n'wini leyi nga ta yelana na xona, se u tsala xitsalwana:

NTSENGO WA XIYENGE XA A: [40]

XIYENGE XA B

PAPILA

XIVUTISO XA 2

XIYA-XIYA LESWI:

- U nyikiwe tinhloko-mhaka timbirhi ta mapapila. Hlawula nhloko-mhaka YIN'WE ntsena u tsala ehenhleri ka yona.
  - Papila ra wena ri fanele ku va na marito ya kwalomu ka 180 – 200 (handle ka adirese, xiloso na mahetelelo).
- 2.1 A wu tshami ndhawu yin'we na mhani wa wena. Va tsalele papila u va anekela ku titwa ka wena hi ntolovelo wa vona wo hamba va siya n'wana (makwenu) eka vaakelani va vona loko va ya entirhweni. Tlhela u va nyika switsundzuxo leswi nga ta va pfuna.

- 2.2 Makwenu wa xisati va n'wi tsemele mali leyi a a hamba a yi hola yo ondla n'wana (child grant). N'wi pfunne hi ku tsalela Ndzawulo leyi faneleke u pfuxeta muholo lowu. Tiendlele adirese ya laha u tsalelaka kona. [20]

XIVUTISO XA 3

Tsala XIN'WE xa leswi landzelaka. Nhlamulo ya wena yi fanele ku va kwalomu ka 180 – 200 wa marito.

- 3.1 U komberiwile hi munghana wa wena ku vulavula hi siku ra xinkhubyana xo velekiwa ka yena. Tsala xipici xa kona.
- 3.2 Ntlawa wa lavantshwa wa kereke ya ka n'wina lowu na wena u nga xirho xa wona wu vhakele exirhapeni xa swihari xa Manyeleti. Tsala dayari ya mune wa masiku ya leswi swi nga humelela leswi u nga laviki ku swi rivala.
- 3.3 Tsala timinetse (minutes) ta huvo ya vadyondzi (LRC) ya xikolo lexi u nghanaka eka xona laha wena u nga matsalana. Timinetse ta kona i to hetelela ta lembe. [20]

XIVUTISO XA 4

Tsala XIN'WE xa leswi landzelaka hi kwalomu ka marito ya 80 – 100.

- 4.1 U tisungulele xibindzwana xa wena kwala kaya. Tsala xinavetisi (advertisement) lexi nga ta ku ongela tikhasitama.
- 4.2 U hetile ku tsala xikambelo xa matriki (Grade 12), se u sungula ku lava ntirho. Tsala 'CV' ya wena n'wini leyi u nga ta yi rhumela na swikombelo swo lava ntirho. [10]

NTSENGO WA XIYENGE XA B: [50]

XIYENGE XA C

XIVUTISO XA 5

Hlamula xivutiso xin'we ntsena eka xiyenge lexi.

Ntlhontlho: W.R. Chauke

- 5.1 Hlaya ndzimana leyi kutani u hlamula swivutiso leswi yi landzelaka:

"Khomela wa Mkhuhlwana."

"A dyondzisiwile leswaku mali a yi nga ri vuswa hikokwalaho a yi faneriwanga hi ku dyiwa. Khomela a a amukerile dyondzo leyi a yi ringeta evuton'wini bya yena. Xa vumbirhi a a tiva leswaku nsati a a ri muhlayisi wa muti. "Muti wo pfumala wansati wu fana na nsinya lowu pfumalaka timitsu."

- 5.1.1 Xana Khomela a yi teka eka mani dyondzo leyi? Tsala vito ra yena. (1)
- 5.1.2 Tsala vito ra nsati ni ra n'wingi wa Khomela. (2)
- 5.1.3 Hi tihi tidyondzo leti Roseline a dyondziseke n'wana wakwe? (4)
- 5.1.4 Xana Khomela ni nsati a va ri ni vana vanghani? (1)
- 5.1.5 Vula leswi humeleleke hi vhiki ra vunharhu loko nsati wa Khomela a yile eka nhlengeletano ya society ya vamanana. (2)
- 5.1.6 Xana i mali muni leyi nsati wa Khomela a tihlayisele yona? (1)
- 5.1.7 Kombisa vumunhu bya Roseline? (2)
- 5.1.8 Nyika xivumbeko xa nsati wa Khomela. (3)
- 5.1.9 Xana Khomela u swi kotise ku yini ku sayinisa nsati wa yena tifomo ta le bangini leswaku a nga ha swi koti ku ya kutsula mali leyi a hamba a n'wi yivela? (2)
- 5.1.10 Khomela u teke a ri ni malembe manghani? (1)
- 5.1.11 Xana nuna wa Roseline a a ri mani? (1)
- 5.1.12 "Roseline a a tiveka swinene emutini wa Alexandra hikokwalaho ka timhaka timbirhi!" Vula timhaka leti. (4)
- 5.1.13 Xana nuna wa Roseline a khome hi vuvabyi byihi ku kondza a lova? (2)
- 5.1.14 Xana muholo wa Khomela a wu tlakusiwa rini? (2)
- 5.1.15 Hi yihi dyondzo leyi hi yi kumaka eka xirungulwana lexi? (2)

[30]

KUMBE

5.2 "Mi ta ndzi endla yini."

Mthovu a tirhisa dyondzo, vutivi, ku tiveka ni xiyimo xa yena tani hi matimba yo tshikelela ni ku twisa vaaka-tiko va Tshinelani ku vava. Seketela mhaka leyi hi leswi nga eka xirungulwana xa "Mi ta ndzi endla yini?"

[30]

KUMBE

XIVUTISO XA 6

Xa mina i Tinyeleti: F. Rikhotso

6.1 Hlaya leswi landzelaka:

6.1.1 Marungula ya timhaka leti ku ehleketeleriwaka leswaku ti tshama ti humelela naswona ti ri timhaka leti nga tsariwangiki helo kambe ti hlamuseriwa kunene hi nomo ti vuriwa:

- (a) Ngarineto.
- (b) Xihungwana.
- (c) Ntsheketo.
- (d) Swinsin'wana. (1)

6.1.2 Xana timhaka leti tsariweke eka 6.1.1 ti runguriwa hi vamani naswona ti fanele ku runguriwa hi nkarhi muni? (2)

6.1.3 Murunguri wa timhaka leti u fanele a sungula hi ndlela yihi? (2)

6.1.4 Xana ku khorwiwa leswaku loko wo rungula timhaka hi nkarhi wa ni-nhlikani ku ta humelela? (2)

6.1.5 Loko mutsheketeri a heta ku tsheketa u ri pthu choyoyo. Xana leswi hi swi vula ku endla yini ntsheketo? (1)

6.1.6 Xana leswi u swi tsaleke eka 6.1.5 swi endleriwa yini? (2)

6.1.7 Vula mintirho mimbirhi ya swinsin'wana eka ntsheketo. (2)

6.1.8 Eka ntsheketo wa "Varindzi va Tinxakwari" vana lavaya a va vuriwa swisiwana hikuva:

- (a) va xanisiwe hi tata wa vona.
- (b) va rindzisiwa tinxakwari.
- (c) va loveriwe hi mana wa vona.
- (d) va nga fanelanga ku tlanga ni tintangha. (1)

6.1.9 Nyika tinxaka tinharhu ta mintsheketo. (3)

- 6.1.10 Tsala vito ra ntsheketo lowu hlamuselaka leswi swi tiseke xiswona leswaku swiharhi swin'wana swi va ni xivumbeko xo karhi. (2)
- 6.1.11 Eka ntsheketo – tinsimu wa N'wampfundla a xisa N'wamhunti xana N'wampfundla u hembela N'wamhunti a ku yini? (2)
- 6.1.12 Eka ntsheketo wa "Swihandza-matala" tihuku a ti lombe yini eka swikhwezana? (1)
- 6.1.13 Xana loko ri pela tihuku ti ya etlela kwihi? (1)
- 6.1.14 Xana hikokwalaho ka yini tihuku ti vuriwa swihandza-matala? (2)
- 6.1.15 Hi rihi kungu leri swikhwezana swi ri boheke endzhaku ka ku va swi yime nkarhi wo leha swigerho swi nga vuyi? (2)
- 6.1.16 Xana rivengo exikarhi ka tihuku ni swikhwezana ri nga hela loko ku humelele yini? (2)
- 6.1.17 Hi yihi dyondzo leyi hi yi kumaka eka ntsheketo lowu? (2)
- [30]**

KUMBE

- 6.2 Tsala minkomiso ya mintsheketo leyi landzelaka.
- 6.2.1 "N'wana wa Nwanghala." (15)
- 6.2.2 "Evukon'wanini bya Nwamfenhe!" (15)
- [30]**

NTSENGO WA XIYENGE XA C: [30]

NTSENGO: 120